

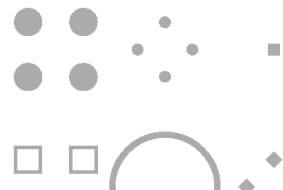

Hvordan kan veiledning skape mulighetsrom for barnehagelæreres profesjonslæring?

Veiledningskonferansen i Drammen 2017

Liv Torunn Eik, HSN

Gerd Sylvi Steinnes, HVO

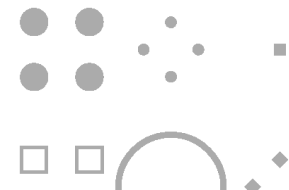
Utgangspunkt

Hovedpunkter

- **Profesjonslæring**, kunnskapsgrunnlag og barnehagekultur
- Faktorer som kan **skape mulighetsrom** for barnehagelæreres profesjonslæring
- Hvordan kan **veiledning** fremme undersøkning og utvikling av barnehagens kulturelle redskaper, med særlig vekt på profesjonsspråk?
- Hvordan kan **veiledningen** fremme undersøkning og utvikling av profesjonens handlingsrom i spenningsfeltet mellom styring og autonomi?
- **Veiledningens** betydning for å **skape og utvikle mulighetsrom** for profesjonslæring?

PROFESJONSLÆRING

(Eik, Steinnes & Ødegård, 2016)

- En aktiv prosess som bygger på barnehagelæreres kunnskapsgrunnlag fra utdanningen
- Grunnlaget utfordres og utvikles videre gjennom profesjonsutøvelsen i relasjon til forventninger fra barn, foreldre og medarbeidere og ut fra samfunnets krav til profesjonen
- I dette spenningsfeltet har barnehagelærere et selvstendig ansvar for å vurdere hva som skal bevares og hva som krever nytenkning

Hva preger barnehagekulturen?

- Barnehagen som lekmannspreget og med et sterkt likhetsideal (Ødegård 2011, Steinnes, 2014)
- «Folkelig» oppdragelseskultur versus barnehagelærernes fagkultur (Mørkeseth, 2012)
- Common sense or professional qualifications? (Steinnes, 2014)
- En praktisk versus en pedagogisk diskurs (Eik, 2014)

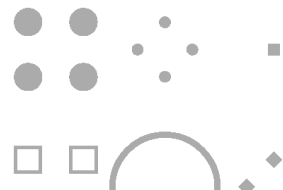

Kunnskapsgrunnlaget

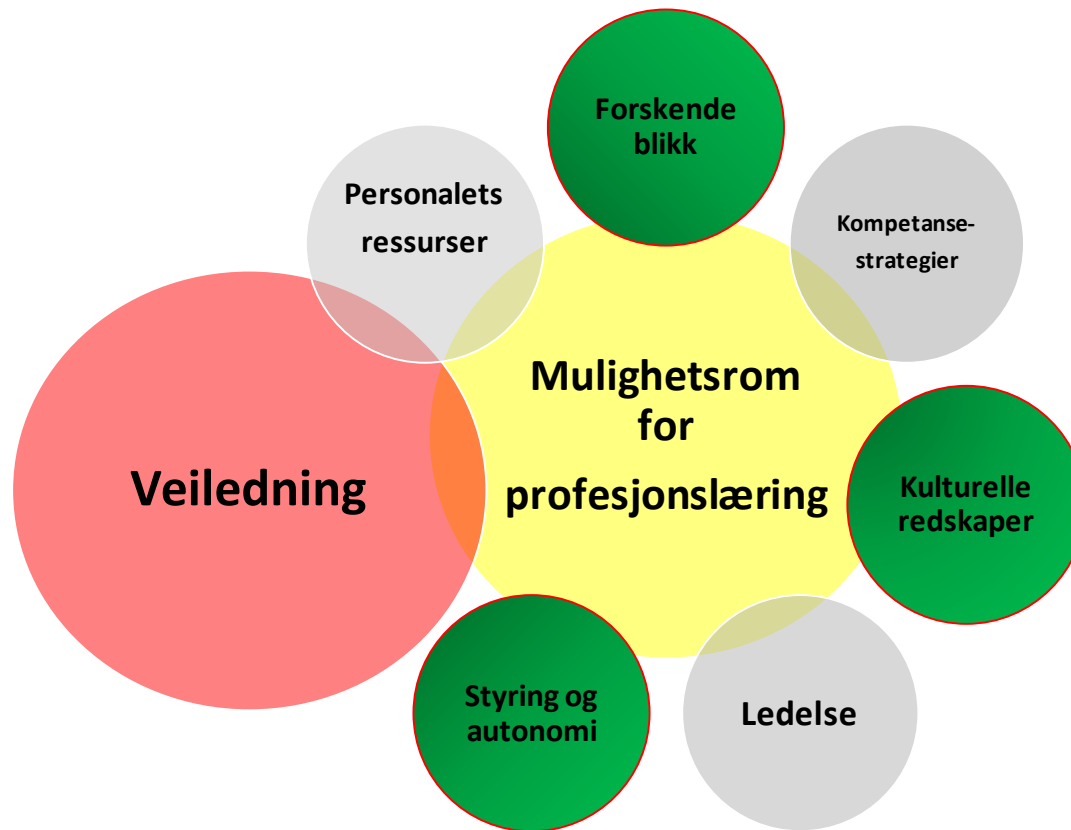
- **Horisontal diskurs/kunnskapskultur**
 - Praktisk, erfaringsbasert kunnskap
 - Lokal kunnskap
 - Gjerne uartikulert og ureflektert
- **Vertikal diskurs/kunnskapskultur**
 - Formell ekspertkunnskap
 - Generell og uttrykt gjennom språk
(Bernstein 2001)

Faktorer som skaper mulighetsrom for profesjonslæring (Eik, Steinnes og Ødegård, 2016)

Faktorer som skaper mulighetsrom for profesjonslæring, med særlig vekt på veiledningens betydning (Eik, Steinnes og Ødegård, 2016)

Forskende blikk

- Å gjøre alle sider ved profesjonsutøving til gjenstand for kritisk undersøkelse og kraftfull refleksjon (Søndenå, 2002)
- Forutsetter veksling mellom nærhet og distanse
- Individuell og kollektiv prosess
- Søking etter nye forståelses- og handlingsmuligheter og ny kunnskap bl.a. gjennom veiledning

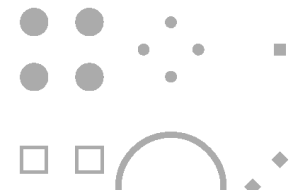

Kulturelle redskaper

- Materielle og immaterielle kulturelle redskaper som er gjensidig avhengige av hverandre (Vygotsky, 1978, Säljö, 2001)
- Relatert til barnehagen kan dette være
- materielle/fysiske (konkreter) som
 - mandatet, pedagogiske planer, programmer, digitale hjelpemidler, oppgavefordeling, leker og annet materiell, innredning av rommene mm
- immaterielle/intellektuelle (abstrakter) som
 - tanker, verdier, holdninger
 - personalets kompetanse

Styring og autonomi

- **Autonomi** er et særtrekk ved profesjoner. Viser til profesjoners frihet og legitimitet til å handle selvstendig (Molander & Terum, 2008)
- **Styring** representert gjennom bl.a. lover og forskrifter
- Barnehagelæres profesjonsutøvelse skjer i rommet mellom styring og autonomi

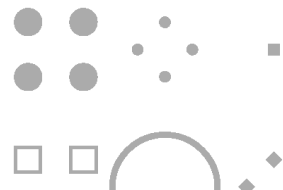

Veiledning

- Veiledning – et kulturelt redskap for refleksjon og læring
- Mange ulike retninger, et eklektisk forhold til veiledning med bruk av ulike strategier, metoder og verktøy kan fremme profesjonslæring og kollektiv læring i barnehagen
- Veiledning har som mål å utvikle grunnlaget for yrkesutøvelsen ved hjelp av en veksling mellom handling og refleksjon over handling (Lauvås & Handal 2000)
- Målet er ikke «riktig praksis», men **reflektert praksis**, en praksis som prøves mot teoretiske og praktiske begrunnelser i tillegg til etiske overveielser (Lauvås & Handal 2014)
- Veiledning er en læreprosess som foregår mellom to eller flere personer for å skape mening, ny forståelse og mulige handlingsalternativer i profesjonelle sammenhenger (Gjems 2007)

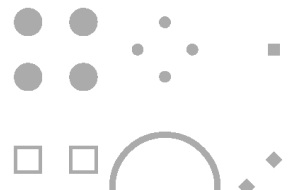

Hvordan kan veiledning fremme undersøkning og utvikling av barnehagens kulturelle redskaper, med særlig vekt på profesjonsspråk?

Operasjonalisering av begrepene materielle og immaterielle kulturelle redskaper (Eik, Steinnes og Ødegård, 2016)

- **Konkrete kulturelle redskaper**
- **Individuelle kulturelle redskaper**
- **Institusjonelle kulturelle redskaper**

Hvordan kan veiledning fremme undersøkning og utvikling av barnehagens kulturelle redskaper, med særlig vekt på profesjonsspråk?

- **Konkrete kulturelle redskaper**

- Rom, interiør og materiell

- **Individuelle kulturelle redskaper**

- Enkeltpersoners tenkning og oppfatninger
- Inneholder både holdninger, verdier, erfaringer og kunnskaper
- Uttrykkes gjennom verbalt og nonverbalt språk og gjennom handling

- **Institusjonelle kulturelle redskaper**

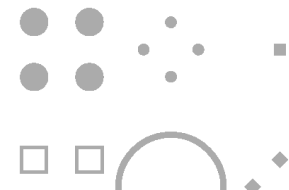
- Materielle i form av konkrete planer, retningslinjer og instruksjer
- Immaterielle i form av tanke-, atferds- og kommunikasjonsmønstrene i institusjonen

Hvordan kan veiledning fremme undersøkning og utvikling av barnehagens kulturelle redskaper, med særlig vekt på profesjonsspråk?

-
- HØGSKULEN I VOLDA
- Barnehagens kulturelle redskaper kan undersøkes og utvikles gjennom veiledning
 - Veiledning – egnet til å synliggjøre teoretiske begrunnelser for det pedagogiske arbeidet (syn på barn, på leik, på barns læring, på danning osv.) og oppdage nye handlingsmuligheter
 - Dette krever et språk som er egnet til å utøve, undersøke og utvikle barnehagelæreres profesjonelle praksis, det vi har valgt å kalle et profesjonsspråk

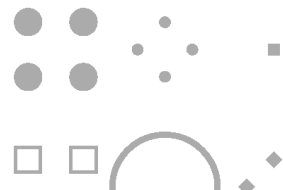

Hvordan kan veiledning fremme undersøkning og utvikling av barnehagens kulturelle redskaper, med særlig vekt på profesjonsspråk?

- Språk og kommunikasjon - de viktigste kulturelle redskaper i læringsprosesser (Säljö, 2006, Vygotsky 1978, 2001, Wertsch, 1998)
- Profesjonell kompetanse kan beskrives ut fra begrepene aktør- og kommentatorkompetanse (Molander og Terum 2008)
- **Aktørkompetanse:** refererer til den kompetansen som kreves for å **utføre** profesjonshandlinger
- **Kommentatorkompetanse:** refererer til det å kunne **beskrive, analysere** og **evaluere** profesjonshandlinger (Molander og Terum 2008)
- Handler om **nærhet** og **distanse**
- Veiledning kan støtte utvikling av kommentatorkompetanse, jf. **handlings- og refleksjonsmodellen** (Lauvås & Handal, 2000, 2014)

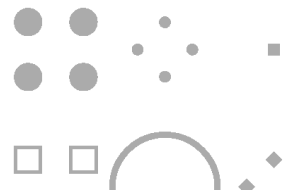

Hvordan kan veiledning fremme undersøkning og utvikling av barnehagens kulturelle redskaper, med særlig vekt på profesjonsspråk?

Hva kan et profesjonsspråk inneholde?

- **Spontane begreper /hverdagsbegreper** bygger på sanselige refleksjoner av konkrete og er utgangspunkt for hverdagsspråket. Knyttet til *umiddelbare erfaringer*, praktiske erfaringer fra hverdagslivet (Vygotzky 2001)
- **Vitenskapelige begreper/fagbegreper** kjennetegnes av generelle abstrakte begreper og er en del av det vitenskapelige fagspråket. Knyttet til *middelbare erfaringer*; samfunnsmessig akkumulert kunnskap (Vygotzky 2001)

Hvordan kan veiledning fremme undersøkning og utvikling av barnehagens kulturelle redskaper, med særlig vekt på profesjonsspråk?

Forholdet mellom hverdagsbegreper og fagbegreper

- Gjensidig avhengig av hverandre
- Ikke noe hierarkisk forhold mellom dem
- Konfliktfylte motsetninger mellom dem skaper mulighet for læring
- Begrepene skaper tolkningsforutsetninger for hverandre (Vygotsky 2001)
- Begge typer begreper har derfor betydning i et profesjonsspråk
- **Forholdet mellom hverdagsbegreper og fagbegreper kan undersøkes i veiledningssamtaler, som når praksisfortellinger drøftes i lys av teoretiske perspektiver, som i lek - eller danningperspektiv**

Hvordan kan veiledning fremme undersøkning og utvikling av barnehagens kulturelle redskaper, med særlig vekt på profesjonsspråk?

- Fortellinger og metaforer i veiledningssamtaler må undersøkes for utfordre det som lett kan «tas for gitt» og for å analysere og drøfte etiske og faglige utfordringer (Birkeland 2007)
- Didaktiske perspektiver i veiledning kan belyse forhold som kan skape en beredskap for det uforutsette og spesielle, jf. improvisasjon og skjønn i pedagogisk arbeid (Jansen 2014)
- Gruppeveiledning og bruk av reflekterende team kan bidra til å få fram mange stemmer og perspektiver og styrke kollektive læringsprosesser i barnehagen

Hvordan kan veiledningen føre til undersøkning og utvikling av profesjonens handlingsrom i spenningsfeltet mellom styring og autonomi?

- Mellom styring og autonomi:
 - Indre og ytre press på profesjonen?
- Indre:
 - Flat struktur og likhetsideal
 - Verdsetting av barnehagelæreres kjernekompetanse
 - Verdsetting av medarbeidernes kompetanse
- Ytre:
 - Lover og forskrifter
 - Standardisering, måloppnåing og kartlegging:
 - Metodeansvar, metodefrihet eller metodefri?

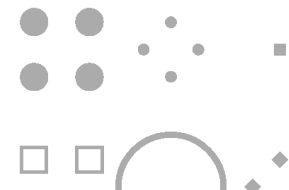
Hvordan kan veiledningen føre til undersøkning og utvikling av profesjonens handlingsrom i spenningsfeltet mellom styring og autonomi?

Skjønn som sentralt element

Molander (2013) skiller mellom skjønn i **strukturell** og **epistemisk forstand**

- **Strukturelle aspekter** handler om rommet for skjønnsutøvelse og dermed om hvordan strukturelle rammer (lover, regler, prosedyrer, rapporteringskrav osv.) skaper eller begrenser skjønnsmyndigheten
- **Epistemiske aspekter** handler om den skjønnsmessige resonneringen som anses som kjernen i profesjonelt arbeid (Freidson, 2001). Dette er resonneringer under betingelser av ubestemthet. Profesjonelt skjønn bygger på ofte på en enkelt profesjonsutøvers kunnskaper, erfaringer og verdier og må derfor ansvarliggjøres.

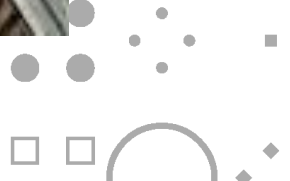

Hvordan kan veiledningen føre til undersøkning og utvikling av profesjonens handlingsrom i spenningsfeltet mellom styring og autonomi?

- **Bakgrunn for skjønn:**

- Dømmekraft
- Praktisk klokskap
- Fornuft
- Teoretisk kunnskap
 - (Heum 2014)

Hvordan kan veiledningen føre til undersøking og utvikling av profesjonens handlingsrom i spenningsfeltet mellom styring og autonomi?

- *Rommet for skjønnsutøvelse er lærerprofesjonens domene – denne skjønnsutøvelsen utvikles i møtet mellom lærerprofesjonens kunnskapsbase og den enkelte førskolelærer, lærer og leders erfaringer.*
- *Med dette følger også **ansvaret for å videreutvikle og korrigere seg selv** slik at praksis fremmer barnehagebarn og elevers beste.*
 - Utdanningsforbundets profesjonsetiske plattform

Hvordan kan veiledningen føre til undersøkning og utvikling av profesjonens handlingsrom i spenningsfeltet mellom styring og autonomi?

- Accountability/responisbility:
- Plikt/ansvar for til å grunngi vurderinger, beslutninger og handlinger
- «Deliberasjon med bredt publikum»
 - Offentlige diskusjoner (Fishkin 2009)
- «Deliberasjon med smalt publikum»
 - Diskusjoner i kollegiet
 - Forpliktende, lærende fellesskap
 - (Parsons 1978, Sciulli 1992, Molander 2013)
 - Kollegaveiledning som systematisk og forpliktende arena for læring?

Veiledningens betydning for å skape og utvikle mulighetsrommene for profesjonslæring

- I veiledningssamtaler kan rommet for skjønnsutøvelse i organisasjonen og profesjonen undersøkes og diskuteres. Dette kan skape utviklingsmuligheter og et utvidet handlingsrom
- Systemisk veiledning (Hornstrup et al 2009, Gjems, 1999) inneholder redskaper som kan være egnet til å undersøke dette.
 - Eksempler: mirakelspørsmål, triadiske spørsmål...

Veiledningens betydning for å skape og utvikle mulighetsrommene for profesjonslæring

- Vurderinger basert på profesjonelt skjønn kan ansvarliggjøres gjennom veiledningssamtaler og diskusjoner med kolleger
- Synliggjøring og ansvarliggjøring av profesjonelt skjønn i et profesjonelt fellesskap skaper gode muligheter for profesjonslæring
 - Eksempel: Vurdering av barns trivsel og utvikling

Veiledningens betydning for å skape og utvikle mulighetsrommene for profesjonslæring

- Utfordre grunnlaget for skjønnsmessige vurderinger
- Utfordre det som blir «tatt for gitt» i barnehagekulturen
- Synliggjøre og utvikle barnehagens kulturelle redskaper
- Utvikle barnehagelærernes profesjonsspråk
- Synliggjøre og utvikle barnehagelærernes kunnskaper noe som skaper forutsetninger for hele personalets læring

Litteratur:

Ahrenkiel, A.G., Nielsen, B.S., Schmidt, C. Sommer, F. & Warring, N. (2012). *Daginstitutionen til hverdags – den upåagtede fagligheden*. Fredriksberg: Frydenlund Forlag.

Bernstein, B. (2001). *Pædagogik, diskurs og magt*. København: Akademisk forlag

Birkeland, L. (2007). Den gjennomslitlige barnehagen – pedagogisk dokumentasjon. I M. Bjerkestrand & T. Pålerud (Red.), *Førskolelæreren i den nye barnehagen: fag og politikk*. Bergen: Fagbokforlaget

Eik, L.T. (2014). *Ny i profesjonen. En observasjons- og intervjustudie av førskolelæreres videre kvalifisering det første året i yrket* (Doktoravhandling). Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.

Eik, L.T, Steinnes, G.S & Ødegård, E (2016): *Barnehagelæreres profesjonslæring*. Bergen. Fagbokforlaget

Freidson, E. (2001): *Professionalism. The third logic*. Cambridge. Polity Press

Gjems, L. (1995): *Veildning i profesjonsgrupper*. Oslo. Gyldendal

Gjems, L. (2007). Meningsskaping i veiledning. I T. Kroksmark & K. Åberg (Red.), *Veiledning i pedagogisk arbeid*. Bergen: Fagbokforlaget

Grimen, H. & Molander, A. (2008). Profesjon og skjønn. I A. Molander & L. I. Terum (red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget

Jansen, T. T. (2014). Lyttende didaktikk. Barnehagelæreres improvisatoriske profesjonsutøvelse i et didaktisk perspektiv. I S. Broström, T. Lafton & M.-A. Letnes (Red.) (2014), *Barnehagedidaktikk*. Oslo: Akademika forlag.

Lauvås, P. & Handal, G. (2000). *Veiledning og praktisk yrkesteori*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag

Lauvås, P. & Handal, G. (2014). *Veiledning og praktisk yrkesteori*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag

Molander, A. (2013). Profesjonelt skjønn i velferdsstaten: mekanismer for ansvarliggjøring. I A. Molander & J.-C. Smeby (Red.), *Profesjonsstudier II*. (s.44- 54). Oslo: Universitetsforlaget

Molander, A. & Terum L. I. (2008). Profesjonsstudier – en introduksjon. I A. Molander og L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget

Litteratur:

Parsons, T. (1978). Research with human subjects and the "professional complex". I T. Parsons (Red.), *Action theory and the human condition* (s. 35-65). New York: The Free Press.

Sciulli, D. (1992). *Theory of social constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Steinnes, G. S (2014): *Profesjonalitet under press: Førskulelærarar si meistring av yrket i lys av kvalifiseringa til yrket og arbeidsdelinga med assistentane*. Doktoravhandling Høgskolen i Oslo og Akershus

Säljö, R. (2001). *Læring i praksis. Et sosiokulturelt perspektiv*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag

Säljö, R. (2006). *Læring og kulturelle redskaper: om læreprosesser og den kollektive hukommelsen*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag

Søndenå, K. (2004). *Kraftfull refleksjon i lærarutdanninga*. Oslo: Abstrakt forlag

Vygotskij, L. S. (1978). *Mind in society. The development of higher psychological processes*. Cambridge: MA: Harvard University Press.

Vygotskij, L. S. (2001). *Tenking og tale*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.

Wertsch, J. V. (1998). *Mind as action*. New York: Oxford University Press.

Ødegård, E. (2011). *Nyutdannede pedagogiske lederes mestrings og appropriering av barnehagens kulturelle redskaper* (Monografi). Universitetet i Oslo.

